

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

ЛЮБЧЕНКО ОЛЕКСІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 342.5+321

**КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ УХВАЛЕННЯ
РІШЕНЬ ВИЩИМИ КОЛЕГІАЛЬНИМИ ОРГАНАМИ
ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ**

12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право»

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2021

Дисертація є рукописом.

Робота виконана на кафедрі конституційного права України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор **Колісник Віктор Павлович**, Конституційний Суд України, суддя, член-кореспондент Національної академії правових наук України.

Офіційні опоненти:

– доктор юридичних наук, доцент **Марчук Микола Іванович**, Харківський національний університет внутрішніх справ, завідувач кафедри конституційного і міжнародного права факультету № 4;

– кандидат юридичних наук, доцент **Воронов Марк Миколайович**, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, завідувач кафедри конституційного і муніципального права юридичного факультету.

Захист відбудеться «22» квітня 2021 р. о «13» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.04 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 84-а.

Автореферат розіслано «19» березня 2021 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

О. Р. Дашковська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Трансформаційні процеси, притаманні сучасній правовій системі України, вимагають підвищення ефективності здійснення політичної влади, реалізація якої відбувається насамперед за допомогою ухвалення рішень. За Конституцією Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна та правова держава. Ключовим питанням є утвердження України як демократичної держави, адже це уможливило її подальше становлення як соціальної та правової.

Конституційно-правові засади (основоположні принципи) прийняття рішень вищими колегіальними органами державної влади розглядаються крізь призму джерел конституційного права. Звертається увага на необхідність удосконалення існуючих наукових поглядів на конституційно-правові засади ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади.

Теоретико-правовим підґрунтям дослідження стали праці таких закордонних дослідників, як Д. Дзоло, Д. Істон, Г. Лассуел, Б. Манен, В. Парсонс, П. Розанвалон, Г. Саймон, Д. Стоун та ін. До вітчизняних науковців, які займалися вказаною тематикою, належать В. Абизов, В. Авер'янов, В. Бакуменко, Ю. Барабаш, С. Внучко, В. Колісник, Б. Кухта, О. Мазур, Ю. Мирошніченко, О. Петришин, С. Погребняк, Н. Подвірна, В. Речицький, В. Тацій, О. Шаян та ін.

У працях науковців акцентується увага на важливості забезпечення демократичності рішень, які ухвалюють вищі органи публічної влади України. Деякі аспекти конституційно-правових засад ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади України були предметом досліджень вітчизняних науковців. Так, наприклад, питання конституціоналізму та його цінностей, зокрема свободи, рівності, демократії досліджували В. Речицький («Политический предмет конституции»), О. Бориславська («Європейська модель конституціоналізму: системно-аксіологічний аналіз»), С. Погребняк («Основоположні принципи права (змістовна характеристика)»), питанню поділу влади присвячене дослідження І. Процюка («Поділ державної влади в умовах різних форм державного правління»), питання демократичних засад діяльності вищих органів державної влади було предметом дослідження Ю. Барабаша, І. Дахової, О. Євсєєва, В. Колісника, Т. Слінько, Є. Ткаченка, О. Чуб («Демократичні засади організації і функціонування вищих органів державної влади України»).

Відаючи належне здобуткам наукової спільноти в дослідженні цієї тематики, слід зазначити, що питання відносної незалежності, рівності та перевірки рішень дискусією як конституційно-правових засад (основоположних принципів) ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади України вітчизняними науковцями окремо не досліджувалися. Наведене не лише вказує на актуальність обраної теми дисертаційного дослідження, а й на коло проблемних питань, які розглядаються в роботі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого та відповідно до державної комплексної програми наукової діяльності «Конституційно-правові проблеми забезпечення верховенства права у функціонуванні механізму публічної влади в Україні» (державна реєстрація № 0111U000966). Тема дисертації затверджена вченою радою Національної юридичної академії імені Ярослава Мудрого, протокол № 5 від «19» грудня 2008 року.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертації – визначення конституційно-правових засад (основоположних принципів) ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади України як демократичної держави крізь призму джерел конституційного права та розробка науково обґрунтованих рекомендацій для їх вдосконалення. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

– розробити загальнотеоретичну характеристику рішення як результату діяльності вищих колегіальних органів державної влади;

– з'ясувати природу ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади в умовах демократичного політичного режиму з урахуванням здобутків представницької демократії та демократії участі;

– розкрити поняття конституційно-правових засад (основоположних принципів) ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади із урахуванням цінностей конституціоналізму, на яких вони ґрунтуються;

– розробити загальну характеристику відносної незалежності як конституційно-правової засади (основоположного принципу) ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади України та з'ясувати її особливості;

– визначити особливості рівності як конституційно-правової засади (основоположного принципу) ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади України й охарактеризувати її;

– з'ясувати складові перевірки рішень дискусією як конституційно-правової засади (основоположного принципу) ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади України та розкрити її сутність.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади України.

Предметом дослідження є конституційно-правові засади (основоположні принципи) ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади України.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації є сукупність загальнонаукових і спеціально-юридичних методів наукового пізнання. Діалектичний метод застосовувався для загальної характеристики рішень органів публічної влади, конституційно-правових засад (основоположних принципів) їх ухвалення, акцентуючи увагу на їх демократичній складовій (розділ 1). Метод аналізу дозволив вивчити наукові напрацювання вчених за темою дослідження (розділи 1, 2). За допомогою методу синтезу виділено зміст конституційно-правових засад ухвалення рішень (підрозділи 1.1, 1.3). Історико-правовий метод дав змогу проаналізувати становлення та розвиток поглядів на демократичні засади прийняття рішень (підрозділи 1.2, 1.3). Завдяки формально-логічному методу сформульовано понятійно-категоріальний апарат дослідження, зокрема визначено поняття «конституційно-правових засад ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади України» (підрозділ 1.3). Системно-структурний метод застосовано під час аналізу відносної незалежності, рівності та перевірки рішень дискусією як конституційно-правових засад ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади України, їх змісту та втілення в життя (розділ 2). Порівняльно-правовий метод надав можливість здійснити порівняльний аналіз положень національного та зарубіжного законодавства, а також норм міжнародного права у контексті дослідження елементів конституційно-правових засад відносної незалежності, рівності та перевірки рішень дискусією як основоположних принципів ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади України (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3). Формально-юридичний метод використано у межах аналізу процедури ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади України з погляду конституційно-правових засад відносної незалежності, рівності та перевірки рішень дискусією (розділ 2).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що

дисертація є комплексним науково-практичним дослідженням, в якому з використанням сучасних методів наукового пізнання та врахуванням новітніх досягнень правничої науки розкрито зміст відносної незалежності, рівності та перевірки рішень дискусією як конституційно-правових засад ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади України крізь призму джерел конституційного права. За результатами проведеного дослідження сформульовано нові наукові положення, пропозиції та висновки.

Уперше:

– надано визначення поняття конституційно-правових засад ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади України як системи найбільш загальних та стабільних імперативних вимог, закріплених у Конституції України та інших джерелах конституційного права, яким має відповідати зміст ухваленого рішення та процедура його прийняття вищими колегіальними органами державної влади України;

– обґрунтовано, що відносна незалежність, рівність та перевірка рішень дискусією є конституційно-правовими засадами (основоположними принципами) ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади України як демократичної республіки;

– визначено, що конституційно-правові засади ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади України мають змістовну та процедурну складові: змістовна складова основоположного принципу прийняття рішень вищими колегіальними органами державної влади України передбачає, що таке рішення за своїм змістом і результатом повинне забезпечувати демократію у найбільш широкому розумінні, верховенство права, права людини через ухвалення ефективних та оптимальних рішень; процедурна складова конституційно-правової засади ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади України має свої зовнішній та внутрішній прояви, що розглядаються з точки зору взаємодії колегіального органу з іншими суб'єктами та всередині колегіального органу між його членами відповідно.

Удосконалено:

– науково-практичне обґрунтування необхідності забезпечення особистого голосування парламентарів з огляду на конституційну практику порушення відповідної вимоги народними депутатами України та позиції щодо цього Конституційного Суду України та Європейського суду з прав людини;

– теоретичне обґрунтування відносної незалежності вищого колегіального органу державної влади від виборця(ів), зокрема через призму категорій народного суверенітету і державного суверенітету;

– тезу про неприпустимість порушення багатоманітності як засади конституційного ладу України у контексті реалізації концепції войовничої демократії щодо обмеження діяльності народних депутатів та фракцій політичних партій у парламенті України.

Набули подальшого розвитку:

– аргументація тези про відсутність в сучасних умовах життєздатної альтернативи представницькій демократії та демократії участі, з огляду на той обсяг цінностей, який вони забезпечують, їх значення та «вагу» у вітчизняній конституційно-правовій практиці;

– теза про залучення у виключних випадках із особливо важливих питань максимальної можливої кількості громадян у процесі прийняття рішень, гарантуючи в інших випадках можливість брати участь у прийнятті рішення усім громадянам, які цього бажають;

– вимоги відкритості, гласності, залучення громадськості до ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади України, зокрема через інструментарій електронної демократії;

– теоретичне обґрунтування періодичної ротації як складової основоположного принципу рівності у процесі прийняття рішень вищими колегіальними органами державної влади України;

– пропозиції щодо гарантування прав парламентської опозиції з огляду на дотримання основоположного принципу рівності в умовах мажоритарного правління (прийняття рішення більшістю з дотриманням прав меншості).

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що їх може бути використано:

– в науково-дослідній сфері – для подальших досліджень щодо вирішення теоретичних питань, пов’язаних із особливостями відносної незалежності, рівності та перевірки рішень дискусією як конституційно-правових засад ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади України;

– у правотворчій сфері – для розробки і вдосконалення положень нормативних актів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання прийняття рішень вищими колегіальними органами державної влади України;

– у практичній діяльності – для вдосконалення діяльності суб’єктів у сфері розробки, аналізу, прийняття та імплементації рішень вищих колегіальних органів державної влади України;

– в освітньому процесі – під час підготовки підручників і навчальних посібників із дисциплін «Теорія права», «Конституційне право України», «Державне будівництво і місцеве самоврядування», «Права людини», «Парламентське право», «Конституційне правосуддя», «Нормотворча техніка», а також у межах курсів підвищення кваліфікації для державних службовців.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації обговорювалися на засіданнях кафедри конституційного права України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доповідалися на 8 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Особистість. Суспільство. Право» (м. Полтава, 15 березня 2012 р.), «Цінності сучасного конституціоналізму. V Тодиківські читання» (м. Харків, 28–29 вересня 2012 р.), «Теоретико-правові засади формування сучасного медичного права в Україні» (м. Полтава, 27 листопада 2015 р.), «Правові засади гарантування та захисту прав і свобод людини і громадянина» (м. Полтава, 26 травня 2016 р.), «Принципи сучасного конституціоналізму та Основний Закон України. IX Тодиківські читання» (м. Харків, 4–5 листопада 2016 р.), «Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу: теоретичні та практичні аспекти» (м. Полтава, 23 листопада 2017 р.), «Парадигми конституційного права: історія та сучасність. XII Тодиківські читання» (м. Харків, 1–2 листопада 2019 р.), «Конституційний дизайн: від макро до мікро рівня. XIII Тодиківські читання» (м. Харків, 19 червня 2020 р.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, що містять шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатку. Загальний обсяг дисертації складає 250 сторінок, з яких 198 основного тексту. Список використаних джерел складається із 426 найменувань на 49 сторінках. Додаток – 3 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, наголошено на зв'язку роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету і завдання дисертації. Перераховано використані наукові методи дослідження, сформульовано наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, зазначено особистий внесок здобувача та апробацію матеріалів дисертації, її структуру й обсяг.

Розділ 1 «Теоретичні засади ухвалення рішень вищими

колегіальними органами державної влади України» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади України: понятійно-термінологічна характеристика»* обґрунтовується необхідність аналізу конституційно-правових засад ухвалення рішень Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України та Конституційним Судом України як вищими колегіальними органами державної влади України. Розглядаються рішення органів державної влади, їх поняття та класифікація, аналізуються стадії прийняття таких рішень. Відзначається, що прийняття рішень органами державної влади України є проявом державного суверенітету, оскільки останні є носіями державної влади.

У підрозділі 1.2 *«Природа ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади в умовах демократичного політичного режиму»* автор досліджує поняття демократії, розглядаючи уявлення про представницьку форму демократії, демократію участі та їх еволюцію. Наголошується, що у сучасних умовах відсутня дієва альтернатива демократії як форми державного і політичного режиму, із огляду на той обсяг цінностей, який вона забезпечує, та їх «вагу». Звертається увага на багатоманітність точок зору у літературі щодо неперервності розвитку демократичної традиції у західній культурі. Досліджується питання зв'язку між рішеннями представницьких інститутів влади і волею народу. Відзначається посилення ролі органів конституційної юрисдикції у процесі прийняття рішень, які, на думку автора, пом'якшують недоліки електорально-представницької демократії.

У підрозділі 1.3 *«Конституційно-правові засади ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади України: поняття, складові, аксіологічні підвалини»* аналізуються терміни «принцип» та «засада», їх співвідношення, наводиться визначення конституційно-правових засад ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади України як системи найбільш загальних та стабільних імперативних вимог, закріплених у Конституції України та інших джерелах конституційного права, яким має відповідати зміст ухваленого рішення та процедура його прийняття вищими колегіальними органами державної влади України. Звертається увага на двох підходах щодо визначення демократії – змістовному (субстантивному) та процедурному, які фокусують увагу на різних проявах демократії. Робиться висновок, що ці два підходи взаємодоповнюють один одного та є різними сторонами єдиного явища та акцентується увага на

необхідності дослідження конституційно-правових засад ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади України у світлі утвердження України як демократичної держави. Наголошується на ціннісних чинниках впливу на процес прийняття рішень. Зауважується, що конституційно-правовими засадами (основоположними принципами), що найбільш повно та цілком охоплюють процес прийняття рішень вищими колегіальними органами державної влади України є відносна незалежність, рівність та перевірка рішень дискусією, а також досліджується їх теоретичне підґрунтя.

Розділ 2 «Загальна характеристика основоположних принципів ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади України» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Відносна незалежність як конституційно-правова засада прийняття рішень вищими колегіальними органами державної влади України»* зазначається, що змістовна складова відносної незалежності походить із концепцій державного суверенітету, народного суверенітету та поділу державної влади. У той же час, відносна незалежність такого суб'єкта ґрунтується на незалежності його членів, що бере витоки з концепції природного права, особистих (громадянських) та політичних прав, гарантування свободи їх політичної діяльності. Процедурна ж складова відповідного основоположного принципу полягає у зовнішньому (взаємодії колегіального органу з іншими суб'єктами) та внутрішньому (взаємодії всередині колегіального органу між його членами і колегіального органу державної влади з членом такого органу) проявах відносної незалежності.

У підрозділі 2.2 *«Рівність як основоположний принцип ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади України»* в межах змістовної складової рівності автором підтримується теза про необхідність забезпечення справедливого балансу між вимогами формальної і фактичної рівності. Відзначається, що основоположний принцип рівності має природно-правове походження, впливає із сутності конституціоналізму та міжнародних стандартів прав людини. У процедурній складовій аналізуються зовнішній та внутрішній прояви цієї конституційно-правової засади, що розглядаються з точки зору взаємодії колегіального органу з іншими суб'єктами та всередині колегіального органу між його членами. Зокрема, рівність розглядається через призму права особи брати участь в управлінні державними справами у контексті періодичної ротації як зовнішнього прояву процедурної складової. Підкреслюється, що рівність у зважуванні

ухвальних голосів членів вищого колегіального органу є внутрішнім проявом процедурної складової конституційно-правової засади рівності. Акцентується, що колегіальність таких суб'єктів передбачає рівність воль їх членів та однаковість їх конституційно-правового статусу.

У підрозділі 2.3 «Перевірка рішень дискусією як конституційно-правова засада прийняття рішень вищими колегіальними органами державної влади України» зауважується, що змістовна складова перевірки рішень дискусією полягає в гарантуванні та захисті особистих (громадянських) та політичних прав в умовах забезпечення багатоманітності та гласності як засад конституційного ладу України. Процедурна складова перевірки рішень дискусією має зовнішній та внутрішній прояви, що розглядаються з точки зору взаємодії колегіального органу з іншими суб'єктами та всередині колегіального органу між його членами. Відзначається, що у межах зовнішнього прояву процедурної складової перевірки рішень дискусією демократичні основи ухвалення рішень повинні передбачати зв'язок «орган державної влади – громадяни(н)», де зворотній зв'язок (*feedback*) від громадян(ина) може мати вплив на прийняття органами публічної влади їх рішень. Наголошується, що дискусія насамперед повинна відбуватися у вигляді оцінки рішення суспільством або самим органом державної влади як на стадії його підготовки, так і на стадії імплементації, у вигляді оцінки ефективності рішень. У межах внутрішнього прояву процедурної складової перевірки рішень дискусією автором аналізуються особливості обговорення проєктів рішень органів публічної влади.

ВИСНОВКИ

У дисертації міститься теоретичне узагальнення та вирішення наукового завдання, що полягає у визначенні конституційно-правових засад ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади України.

Основні науково-теоретичні та практичні результати дослідження викладені в таких висновках:

1. Рішення вищих колегіальних органів державної влади України є об'єктом, з приводу якого взаємодіють органи публічної влади і суспільство. Рішення доцільно розглядати не тільки як процес вироблення та реалізації вирішення проблеми, а як і правовий акт. Процес прийняття рішень завжди має ситуативний та частково спонтанний характер. Рішення вищих колегіальних органів державної влади за своєю природою є груповими (колегіальними), причому тут

мова йде обов'язково про вирішальну колегіальність. При цьому, хоча прийняття рішень колегіального органу влади формально юридично є проявом його компетенції, але *de facto* йдеться про узгоджену позицію (колективну волю) членів такого органу (їх необхідної для прийняття рішення кількості), яка виражається в формі рішення. Прийняття рішень вищими колегіальними органами державної влади України є проявом державного суверенітету, оскільки останні є носіями державної влади.

2. Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України та Конституційний Суд України здійснюють свої повноваження щодо прийняття рішень у межах реалізації державного суверенітету, народного суверенітету, поділу влади на законодавчу, виконавчу та судову, утвердження та забезпечення прав і свобод людини, верховенства права та інших засад конституційного ладу України. Утвердження України як демократичної республіки значною мірою залежить від ухвалення парламентом, урядом та органом конституційної юрисдикції ефективних, оптимальних та обґрунтованих рішень.

3. Найбільш виправданим для сучасних демократичних держав є залучення максимальної можливої кількості громадян у процесі прийняття рішень у виключних випадках із особливо важливих питань. Так, наприклад, у цьому світлі можна розглядати ускладнений порядок внесення змін до розділів I, III, XIII Конституції України, що потребує в подальшому затвердження відповідних питань на всеукраїнському референдумі. В інших випадках більш раціонально вести мову про гарантування можливості брати участь у прийнятті рішення усім громадянам, які цього бажають. Зокрема, мова може йти про участь в обговоренні законопроектів, діяльність різних інститутів громадянського суспільства, взаємодію з представниками народу під час проведення ними особистого прийому громадян тощо.

4. Природа ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади в умовах демократичного політичного режиму полягає у поєднанні переваг і здобутків демократії участі та представницької демократії й обумовлена здатністю вищих колегіальних органів державної влади, ухвалюючи ефективні та оптимальні рішення, бути сприйнятливими до потреб політичних споживачів, зокрема інститутів громадянського суспільства. Демократія участі та представницька демократія у жодному разі не мають протиставлятися, а навпаки покликані взаємодоповнювати одна одну, створюючи передумови для більшої довершеності демократичного правопорядку та для ухвалення найбільш ефективних та оптимальних рішень. У сучасних демократіях простежується тенденція з посилення ролі демократії участі. Цей процес

у жодному разі не підриває принципи представницького правління, а цілком гармонічно доповнює його.

5. Конституційно-правові засади ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади України – це система найбільш загальних та стабільних імперативних вимог, закріплених у Конституції України та інших джерелах конституційного права, яким має відповідати зміст та процедура ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади України.

6. Конституційно-правові засади ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади нерозривно пов'язані з конституційними цінностями. Науковцями виокремлюються такі цінності як свобода, рівність, права людини, плюралізм, верховенство права, демократія, поділ влади тощо. Конституційно-правові засади, яким мають відповідати зміст та процедура ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади України, мають ґрунтуватися на конституційних цінностях. Конституційно-правовими засадами (основоположними принципами), що найбільш повно та цілковито охоплюють процес прийняття рішень вищими колегіальними органами державної влади України є відносна незалежність, рівність та перевірка рішень дискусією.

7. Визначальними для з'ясування сутності та особливостей конституційно-правових засад є два підходи щодо визначення демократії – змістовний (субстантивний) та процедурний, які фокусують увагу на різних проявах демократії. Кожна з конституційно-правових засад ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади України має змістовну та процедурну складові. Змістовна складова основоположного принципу прийняття рішень вищими колегіальними органами державної влади України передбачає, що таке рішення за своїм змістом і результатом повинне забезпечувати демократію у найбільш широкому розумінні, верховенство права, права людини через ухвалення ефективних та оптимальних рішень. Процедурна складова конституційно-правової засади ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади України має свої зовнішній та внутрішній прояви, що розглядаються з точки зору взаємодії колегіального органу з іншими суб'єктами та, відповідно, всередині колегіального органу між його членами. Вказані складові лише у своїй взаємодії уособлюють основоположний принцип ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади.

8. Відносна незалежність як конституційно-правова засада ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади

України має змістовну (субстантивну) та процедурну складові. Змістова складова відносної незалежності походить із концепцій державного суверенітету, народного суверенітету та поділу державної влади. У той же час, відносна незалежність такого суб'єкта ґрунтується на незалежності його членів, яка бере витоки з концепції природного права, особистих (громадянських) та політичних прав, гарантуванні свободи їх політичної діяльності. Процедурна ж складова відповідного основоположного принципу полягає у зовнішньому (взаємодії колегіального органу з іншими суб'єктами) та внутрішньому (взаємодії всередині колегіального органу між його членами і колегіального органу державної влади з членом такого органу) проявах відносної незалежності.

9. Верховна Рада України має значний опосередкований вплив на прийняття рішень іншими органами державної влади. Утім і можливість впливу на парламент при ухваленні ним рішень також існує. Наприклад, Конституційний Суд може визнати рішення парламенту неконституційним у порядку конституційного провадження. А взаємодія з Урядом України передбачає, що парламент не може ухвалити закон про Державний бюджет України на відповідний рік без законопроекту, який вноситься виключно Кабінетом Міністрів України. Окрім того, парламент може бути обмежений правом вето, що має Президент України, а рішення, ухвалене на всеукраїнському референдумі, буде мати для нього обов'язкову силу.

10. Під час ухвалення рішення у Верховній Раді України народний депутат України, попри конституційно-правові гарантії його діяльності, перебуває у залежності від позиції партії, за списками якої його було обрано до парламенту. Незважаючи на те, що народний депутат має голосувати особисто, відповідно до власних переконань, позиція партії з великою вірогідністю може впливати на результат його волевиявлення.

11. Припинення депутатських повноважень через невходження до або вихід зі складу фракції політичної партії (виборчого блоку політичних партій), від якої(го) його було обрано, відображає підхід, відповідно до якого депутат є насамперед частиною політичного утворення, а не представником Українського народу, обраним вільно виконувати свої функції у Верховній Раді України. Відповідно, вважаємо за доцільне виключити п. 6 ч. 2, ч. 6 ст. 81 Конституції України як такі, що порушують не тільки принцип представництва у парламенті, а й ставить під сумнів незалежність парламентаря.

12. Програма діяльності Кабінету Міністрів України має базуватися на узгоджених політичних позиціях та програмних завданнях

коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, а щодо таких сфер державної діяльності як зовнішня політика, національна безпека та оборона – на передвиборній програмі Президента України. Доцільно запровадити порядок, відповідно до якого неподання Програми Уряду у встановлений законом строк спричиняє відставку Уряду у повному складі без права бути призначеним до наступного складу Кабінету Міністрів України. У зв'язку з цим необхідно внести зміни до ст. 115 Конституції України, виклавши абз. 3 у наступній редакції: «Відставка Прем'єр-міністра України, прийняття Верховною Радою України резолюції недовіри Кабінету Міністрів України мають наслідком відставку всього складу Кабінету Міністрів України. Неподання Програми діяльності Кабінету Міністрів України у встановлений законом строк має наслідком відставку всього складу Кабінету Міністрів України без права бути призначеними до наступного складу Кабінету Міністрів України. У цих випадках Верховна Рада України здійснює формування нового складу Кабінету Міністрів України у строки і в порядку, що визначені цією Конституцією». Варто також внести зміни до ч. 2 ст. 11 Закону України «Про Кабінет Міністрів України», виклавши її у наступній редакції: «Програма діяльності Кабінету Міністрів України подається до Верховної Ради України Прем'єр-міністром України у строк до одного місяця з дня формування Кабінету Міністрів України. Неподання Програми діяльності Кабінету Міністрів України у встановлений законом строк має наслідком відставку всього складу Кабінету Міністрів України без права бути призначеними до наступного складу Кабінету Міністрів України». Внести зміни до ч. 1 ст. 13 Закону України «Про Кабінет Міністрів України», виклавши її у наступній редакції: «1. Відставка Кабінету Міністрів України настає внаслідок: 1) неподання Програми діяльності Кабінету Міністрів України у встановлений законом строк; 2) прийняття Верховною Радою України резолюції недовіри Кабінету Міністрів України; 3) відставки Прем'єр-міністра України; 4) смерті Прем'єр-міністра України».

13. Недостатніми та неповними є гарантії незалежності судді Конституційного Суду України. Варто доповнити положення Закону України «Про Конституційний Суд України» стосовно деталізації принципу незалежності судді у відповідності до Бангалорських принципів поведінки суддів, схвалених Резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН № 2006/23 від 27 липня 2006 року. Зокрема, вважаємо за доцільне викласти ч. 1 ст. 24 відповідного Закону у наступній редакції: «Суддя Конституційного Суду здійснює свої повноваження, керуючись Конституцією України та цим Законом, на

засадах верховенства права. Суддя повинен здійснювати свою судову функцію незалежно, виходячи виключно з оцінки фактів, відповідно до свідомого розуміння права, незалежно від стороннього впливу, спонукання, тиску, загроз чи втручання, прямого чи опосередкованого, що здійснюється з будь-якої сторони та з будь-якою метою. Суддя виявляє та підтримує високі стандарти поведінки суддів з метою укріплення суспільної довіри до судових органів. Вплив на суддю Конституційного Суду у будь-який спосіб забороняється».

14. Рівність як конституційно-правова засада ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади України має змістовну (субстантивну) та процедурну складові. У межах змістовної складової має забезпечуватися справедливий баланс між вимогами формальної і фактичної рівності. Саме у втіленні в життя вимог рівності перед законом, рівності перед судом, рівності прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, а також диференціації правового регулювання та позитивної дискримінації полягає змістовна складова рівності як конституційно-правової засади ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади України. Основоположний принцип рівності має природно-правове походження, впливає із сутності конституціоналізму та міжнародних стандартів прав людини. У межах процедурної складової слід виокремлювати зовнішній та внутрішній прояви цієї конституційно-правової засади, що розглядаються з точки зору взаємодії колегіального органу з іншими суб'єктами та всередині колегіального органу між його членами. Зокрема, рівність доцільно розглядати через призму права особи брати участь в управлінні державними справами у контексті періодичної ротації як зовнішнього прояву процедурної складової. Рівність у зважуванні ухвальних голосів членів вищого колегіального органу є внутрішнім проявом процедурної складової конституційно-правової засади рівності. Колегіальність таких суб'єктів передбачає рівність воль їх членів та однаковість їх конституційно-правового статусу.

15. Рівність як конституційно-правова засада ухвалення рішень парламентом впливає, зокрема, із вимоги особистого голосування народного депутата, яка розглядається як наявність у кожного парламентаря одного голосу, який може бути використаний лише особисто та не може передаватися третім особам. Разом із тим, не можна однозначно стверджувати про таку рівність у статусі народних депутатів, яка б дала змогу вести мову про ідентичність та тотожність прав та обов'язків усіх представників Українського народу. Варто відзначити, що наразі обов'язки можуть відрізнятись у залежності від

того, чи була особа обрана за виборчими списками партії або ж балотувалася у межах мажоритарного округу. Рівність у статусі народних депутатів досягається закріпленням рівнозначних, але не ідентичних обов'язків. Разом із тим, у інших вищих колегіальних органах державної влади цей основоположний принцип має інший прояв. Так, у діяльності Уряду України рівність як конституційно-правова засада ухвалення рішень проявляється крізь призму особливостей статусу Прем'єр-Міністра України, обумовлених більшим обсягом компетенції останнього як особи, яка керує роботою Кабінету Міністрів України. Конституційний Суд України як орган конституційної юрисдикції при ухваленні своїх рішень також повинен виходити з вимог рівності його членів, відображаючи правило «одна особа – один голос». Обов'язок і право особистої участі суддів Конституційного Суду України під час здійснення конституційного судочинства опосередковано впливає з окремих норм Закону та Регламенту Конституційного Суду України про прийняття рішення залежно від кількості присутніх суддів. Особливості статусу голів колегіальних органів державної влади, обумовлені більшим обсягом компетенції таких осіб, зокрема щодо організації роботи цих органів та здійснення їх представництва у відносинах з іншими суб'єктами, не порушують рівність як конституційно-правову засаду ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади України.

16. Перевірка рішень дискусією як основоположний принцип ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади України передбачає, що рішення за своїм змістом і своїм результатом повинно втілювати спільну волю колегіального органу, що виражена у результаті обговорень (дискусій, консультацій тощо) та базуватися на демократичних процедурах. Перевірка рішень дискусією як конституційно-правова засада має змістовну (субстантивну) та процедурну складові. У межах змістовної складової перевірки рішень дискусією важливим є забезпечення реалізації особистих (громадянських) та політичних прав, зокрема прав на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію, направляти індивідуальні чи колективні звернення, брати участь в управлінні державними справами, та вимог відкритості і гласності у діяльності органів державної влади. Змістовна складова перевірки рішень дискусією як конституційно-правової засади ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади України полягає в гарантуванні та захисті особистих (громадянських) та політичних прав в

умовах забезпечення багатоманітності та гласності як засад конституційного ладу України. Процедурна складова перевірки рішень дискусією має зовнішній та внутрішній прояви, що розглядаються з точки зору взаємодії колегіального органу з іншими суб'єктами та всередині колегіального органу між його членами. У межах зовнішнього прояву процедурної складової перевірки рішень дискусією демократичні основи ухвалення рішень повинні передбачати зв'язок «орган державної влади – громадяни(н)», де зворотній зв'язок (*feedback*) від громадян(ина) може мати вплив на прийняття органами публічної влади їх рішень. Дискусія насамперед повинна відбуватися у вигляді оцінки рішення суспільством або самим органом державної влади як на стадії його підготовки, так і на стадії імплементації, у вигляді оцінки ефективності рішень. У межах внутрішнього прояву процедурної складової перевірки рішень дискусією доцільно акцентувати увагу на особливостях обговорення проектів рішень органів публічної влади всередині колегіального органу між його членами.

17. Чинне законодавство передбачає значну кількість механізмів взаємодії вищих колегіальних органів державної влади України з іншими органами публічної влади та їх посадовими особами, громадянами України, інститутами громадянського суспільства, які є загальними для всіх органів, такі як, наприклад, звернення громадян, запити про доступ до публічної інформації, а також спеціальні механізми взаємодії. При цьому, існує тенденція до посилення ролі механізмів «електронної демократії» (е-демократії) у формуванні публічної дискусії щодо проектів та прийнятих рішень вищезазначених органів. Існування таких механізмів сприяє посиленню контролю з боку громадянського суспільства та формуванню професійної дискусії із широким залученням фахівців у різних сферах державотворення та державної політики.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких відображені основні результати дослідження:

1. Любченко А. А. Ответственность правительства перед парламентом как форма взаимодействия Кабинета Министров Украины с Верховной Радой Украины. *Legea și viața*. 2014. Вып. 2/3. С. 64–68.
2. Любченко О. О. Блокування роботи Верховної Ради України як форма політичної діяльності парламентських партій. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Едуарда Олексійовича Дідоренка*. 2011. № 4: спец. вип. 2011. С. 264–271.
3. Любченко О. О. Верховна Рада України versus

Конституційний Суд України: доля Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222-IV. *Форум права* : електрон. фах. вид. 2011. № 3. С. 486–493.

4. Любченко О. О. Демократія участі як прояв політичної активності. *Державне будівництво та місцеве самоврядування* : зб. наук. пр. Харків, 2016. Вип. 32. С. 23–34.

5. Любченко О. О. Особисте голосування народним депутатом як передумова демократичного ухвалення рішень парламентом України. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право*. 2010. № 934. Вип. 8. С. 41–45.

6. Любченко О. О. Право законодавчої ініціативи Кабінету Міністрів України як елемент системи стримувань і противаг. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2013. Вип. 21. Ч. 1. С. 141–145.

7. Любченко О. О. Рішення органів державної влади в демократичних державах: визначення та порядок прийняття. *Державне будівництво та місцеве самоврядування* : зб. наук. пр. Харків, 2017. Вип. 34. С. 23–34.

8. Любченко О. О. Суперечливість правових позицій Конституційного Суду України (на прикладі справи про додержання процедури внесення змін до Конституції України). *Право і суспільство*. 2011. № 4. С. 45–49.

9. Liubchenko O. Constitutional and legal fundamentals (fundamental principles) of decision-making by higher collegial bodies of state power of Ukraine and their components. *Visegrad journal on human rights*. 2020. № 5. P. 160–165.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дослідження:

1. Любченко О. О. Громадянське суспільство та демократія участі у світлі ухвалення рішень вищими органами державної влади. *Правові засади гарантування та захисту прав і свобод людини і громадянина* : зб. тез наук. доп. і повідомл. IV Міжнар. наук.-практ. конф. 26 трав. 2016 р., м. Полтава. Харків, 2016. С. 292–296.

2. Любченко О. О. Питання відносної незалежності депутатів під час ухвалення рішень парламентом України. *Парадигми конституційного права: історія та сучасність. XII Тодиківські читання* : зб. тез наук. доп. і повідом. Міжнар. наук. конф. (1–2 листоп. 2019 р.). Харків, 2019. С. 204–206.

3. Любченко О. О. Питання демократії участі у працях П. Розанвалона. *Теоретико-правові засади формування сучасного медичного права в Україні* : зб. матеріалів четвертої Всеукр. наук.-практ.

конф., м. Полтава, 27 листоп. 2015 р. Полтава, 2015. С. 114–116.

4. Любченко О. О. Питання правового регулювання референдумів в Україні у світлі дотримання демократичних засад ухвалення рішень парламентом України. *Принципи сучасного конституціоналізму та Основний Закон України. ІХ Тодиківські читання* : зб. тез наук. доп. і повідом. Міжнар. наук. конф. (4–5 листоп. 2016 р.). Харків, 2016. С. 212–214.

5. Любченко О. О. Питання протидії законодавчому спаму в контексті удосконалення законодавчого процесу в Україні. *Конституційний дизайн: від макро до мікро рівня. ХІІІ Тодиківські читання* : зб. тез наук. доп. і повідом. Міжнар. наук. конф. (19 черв. 2020 р.). Харків, 2020. С. 192–194.

6. Любченко О. О. Попередня перевірка дискусією рішень вищих колегіальних органів державної влади. *Цінності сучасного конституціоналізму. V Тодиківські читання* : зб. тез наук. доп. і повідом. Міжнар. наук. конф. молодих учених, аспірантів і студентів (28–29 верес. 2012 р.). Харків, 2012. С. 175–176.

7. Любченко О. О. Програма діяльності Кабінету Міністрів України як передумова демократичного ухвалення рішень вищим органом виконавчої влади України. *Особистість. Суспільство. Право* : зб. наук. ст. та тез наук. повід. за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 10-річчю Полт. юрид. ін.-ту. Полтава, 15 берез. 2012 р. : у 2 ч. Харків, 2012. Ч. 1. С. 224–229.

8. Любченко О. О. Рішення органів державної влади: підходи до визначення терміну. *Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу: теоретичні та практичні аспекти* : матеріали ІІ Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 23 листоп. 2017 р.) : у 2 ч. Полтава, 2017. Ч. 1. С. 81–85.

АНОТАЦІЯ

Любченко О. О. Конституційно-правові засади ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади України. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право». – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2021.

Робота присвячена дослідженню відносної незалежності, рівності та перевірки рішень дискусією як конституційно-правових засад ухвалення рішень Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів

України та Конституційним Судом України.

У дисертації здійснено комплексну наукову розробку конституційно-правових засад ухвалення рішень вищими колегіальними органами державної влади України. Сформульовано цілісне уявлення про відносну незалежність, рівність та перевірку рішень дискусією як конституційно-правові засади ухвалення рішень Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України та Конституційним Судом України, їх змістовну та процедурну складові. Окреслено конституційні цінності, на яких ґрунтуються відповідні конституційно-правові засади. Особливу увагу приділено теоретичному підґрунтя вказаних основоположних принципів крізь призму представницької демократії та демократії участі.

У роботі визначено перспективні напрями вдосконалення вітчизняного законодавства у сфері прийняття рішень вищими колегіальними органами державної влади України та сформульовано конкретні пропозиції для його здійснення.

Ключові слова: владні рішення, ухвалення рішень, конституційно-правові засади, вищі колегіальні органи державної влади, відносна незалежність, рівність, перевірка рішень дискусією.

АННОТАЦІЯ

Любченко А. А. Конституционно-правовые основы принятия решений высшими коллегиальными органами государственной власти Украины. – *Квалификационный научный труд на правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.02 «Конституционное право; муниципальное право». – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины, Харьков, 2021.

Работа посвящена исследованию относительной независимости, равенства и проверки решений дискусией как конституционно-правовых основ принятия решений Верховной Радой Украины, Кабинетом Министров Украины и Конституционным Судом Украины.

В диссертации осуществлено комплексную научную разработку конституционно-правовых основ принятия решений высшими коллегиальными органами государственной власти Украины. Сформулировано целостное представление об относительной независимости, равенстве и проверке решений дискусией как

конституционно-правовых основах принятия решений Верховной Радой Украины, Кабинетом Министров Украины и Конституционным Судом Украины, их содержательную и процедурную составляющие. Очерчено конституционные ценности, на которых базируются соответствующие конституционно-правовые основы. Особое внимание уделено теоретическим обоснованиям указанных основополагающих принципов сквозь призму представительной демократии и демократии участия.

В работе определены перспективные направления совершенствования отечественного законодательства в сфере принятия решений высшими коллегиальными органами государственной власти Украины и сформулированы конкретные предложения для его осуществления.

Ключевые слова: властные решения, принятие решений, конституционно-правовые основы, высшие коллегиальные органы государственной власти, относительная независимость, равенство, проверка решений дискуссией.

SUMMARY

Liubchenko O. O. Constitutional and legal fundamentals of decision-making by higher bodies of state power of Ukraine. – *Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.*

Thesis for a Candidate Degree in Law, specialty 12.00.02 «Constitutional Law; municipal law». – Yaroslav Mudryi National Law University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2021.

The work is devoted to the study of relative independence, equality and review of decisions by discussion as constitutional and legal fundamentals of decision-making by the Verkhovna Rada of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine and the Constitutional Court of Ukraine.

The dissertation deals with the complex scientific development of the constitutional and legal fundamentals of decision-making by the higher collegial bodies of state power of Ukraine. A holistic view of the relative independence, equality and review of decisions by discussion of constitutional and legal fundamental principles of decision-making by the Verkhovna Rada of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine and the Constitutional Court of Ukraine, their substantive and procedural components is formulated. The constitutional values on which the respective constitutional and legal principles are founded have been outlined. Particular attention is paid to the theoretical underpinnings of these fundamental principles through the lens of representative democracy and participatory democracy.

The paper identifies perspective directions of improvement of national legislation in the sphere of decision-making by the higher collegial bodies of state power of Ukraine and formulates concrete proposals for it's implementation.

Keywords: power decisions, decision-making, constitutional and legal fundamentals, higher collegial bodies of state power, relative independence, equality, review of decisions by discussion.

Підписано до друку 02.03.2021 р.
Формат 60x90/1/16. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 0,7. Обл.-вид. арк. 0,9
Тираж 100 прим. Зам. № МО-08/21.

ТОВ «ВИДАВНИЦТВО ПРАВА ЛЮДИНИ»
61002, Харків, вул. Дарвіна, 7, кв. 35
Свідоцтво Державного комітету телебачення і радіомовлення України
серія ДК №4783 від 23.10.2014 р.
ел. пошта: distribution.hr.publisher@gmail.com

Друк: ФОП Мірошніченко О. А.
61002, м. Харків, вул. Дарвіна, 16, кв. 25
Тел.:(050) 303-22-85
ел. пошта: merash@i.ua